

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

людина може повноцінно жити. Забезпечення національної безпеки є дуже складним механізмом, від ефективності якого залежить доля всієї держави. На сьогоднішній день, в українській системі наявна нагальна проблема з відсутністю деталізації функцій кожного органу, який складає механізм забезпечення національної безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбатюк С.Є. Еволюція феномену безпеки: від стародавніх політико-правових учень – до сучасної наукової думки. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. 2016. № 2. С. 28-35.
2. Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження. 12.00.01. дис....канд.юрид.наук.Київ. 2020.539 с.
3. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник К.: НАДУ, 2012. 544 с.
4. Павленко Д.Г. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. № 3. С.102-108.
5. Видрін Д. Концепція стратегії безпеки (Україна у посттоталітарний період). *Розбудова держави*. 1993. № 5. С. 36-41.
6. Пилипчук В.Г. Пріоритети розвитку правової науки в галузі національної безпеки. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. № 5. С 30-35.
7. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241
8. Лемак О.В. Забезпечення національної безпеки як функція держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 64-67

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Міхновський Г. Ю.

аспірант I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Кобзєва Т. А.

д.ю.н., професор, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

На сьогоднішній день в нормативно-правовій базі України повноцінно закріплене положення про процедуру медіації у різних галузях процесуального права. Вважаючи новизну запровадження процедури медіації в адміністративному процесі України, існує нагальна потреба в дослідженні історичних засад запровадження медіації, її поняття та нормативно-правових передумов її виникнення. Особливого значення набуває практичне

застосування процедури медіації в адміністративних судах України та виконання рішень, яке було прийняте сторонами при вирішенні спору із залученням медіатора.

Початковим етапом дослідження нормативно-правового регулювання процедури медіації в адміністративному процесі України, має стати аналіз її історичних засад зародження, розвитку на різних історичних етапах та сучасного стану закріплення.

Аналізуючи хрестоматію з історії держави і права України за редакцією В. Д. Гончаренка, бачимо наступне твердження про Київську Русь: «перше свідчення про намагання відійти від правила «кровної помсти» та досягнення компромісу між сторонами конфлікту, про виникнення примирення кривдника зі скривдженим або його родичами знаходимо в «Руській правді» – найважливіший пам'ятці давньоруського права, основним джерелом якої було звичаєве право. Тут йдеться також про намагання замінити покарання грошовою виплатою, розвивається компенсаційне та відновлювальне правосуддя» [1, с. 28].

Поряд з цим, маємо зазначити, що в часи існування Київської Русі також існувало дві форми судового процесу, як спрощена так і загальна. Спрощена загалом використовувалася у незначних справах, які можна було вирішити дуже швидко, або де існувала можливість примирення сторін. Загальна форма застосовувалася для розгляду справ, серед яких сторонами могли бути представники церкви та духовного стану.

Історичні обставини XVI століття, а саме перебування наших територій під владою Литовського князівства та згодом Польського королівства, були висвітлені Р. Аракеляном. Він відмічає, що основним джерелом права цих держав були «Литовські статuti» 1529, 1566, 1588 рр., що діяли на значній території України та ґрунтувалися на Руській Правді. Відповідно до положень, які зазначені в цих документах, метою покарання було відшкодування потерпілому заподіяної йому шкоди за рахунок злочинця, особливої уваги приділено залякуванню стосовно жорстокості і болючості покарання за невиконання рішень стосовно відшкодування шкоди. Статутами навіть було передбачено компенсацію за зґвалтування, розбій і навіть вбивство, й саме головне, особа мала платити великі штрафи у казну князя [2, с. 273].

Важливим періодом розвитку несудового врегулювання спорів є період існування Гетьманської держави з 1648 по 1782 рр. У працях історика Д. Яворницького відображається думка, за якою козацька правова система є «стародавнім звичаєм, словесним правом і здоровим глуздом» та «акти судових козацьких справ вказують на визнання запорожцями права договору між товаришами». Роль медіаторів того часу на себе приміряли паланкові судді, суд, кошовий та курінний отамани [3, с. 154-156].

За часи існування УРСР в адміністративному процесі, з прийняттям Конституції УРСР 1978 р. в ст. 56 з'явилася така норма, як право на оскарження дії службових осіб, державних і громадських органів, а також відшкодування втрати заподіяної незаконними діями державних і громадських організацій, а також службових осіб при виконанні ними службових обов'язків.

Зародження інституту медіації прив'язують до англосаксонських країн, таких як Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Австралія. Сам термін медіація походить від англійського «mediation», що означає посередництво, або заступництво за особу.

Виникнення медіації пов'язано з наступними, пов'язаними між собою причинами. На державному рівні було визнано потребу в пошуку альтернативи врегулюванню окремих категорій спорів. Серед населення було поширено думки потреби запровадження медіації на державному рівні. Були створені умови для професійної підготовки майбутніх медіаторів.

Дослідження в цій сфері провела юрист, сертифікований медіатор Н. Безхлібна, яка відзначила, що основним поштовхом до популяризації та активного запровадження альтернативного методу врегулювання спорів стала конференція імені Р. Паунда, яка мала назву «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США» у 1976 році [4].

Найвдалішим, на нашу думку, дослідженням поняття медіації є праця О. Кірдан, за яким вона зробила висновки, що медіацію розглядають за її ознаками, а саме як: «сприяння проведенню переговорів задля досягнення процесуальних рішень і вирішення спорів; переговори за участю посередника; переговори за участю нейтрального посередника (медіатора); добровільний і конфіденційний процес, у якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфлікуючим сторонам досягти взаємоприйнятної угоди; метод врегулювання конфлікту між сторонами на основі переговорів за участю нейтральної особи (посередника)» [5, с. 17].

Перейдемо до сучасного нормативно-правового регулювання процедури медіації в Україні. Так, в ст. 55 Конституції України визначено, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дії чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Крім цього, кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Безпосередньо в ст. 124 Конституції України закріплено наступне положення про те, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, однак законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спорів [6].

Як бачимо, вищезазначена норма є єдиним натяком на застосування процедури медіації в процесуальному праві України. Тобто, Конституцією України передбачено, що іншим законодавством може визначатися досудовий порядок урегулювання спорів, проте в самому акті вказано що правосуддя здійснюють виключно суди. З цього слідує що повноваження медіаторів не відносяться до правосуддя, а лише вказують на право медіатора стосовно спроби початкового вирішення спору на досудовому етапі.

Загальні норми застосування процедури медіації в адміністративному процесі закріплені в Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Так, можна віднайти положення, пов'язані з медіаційними процесами, за якими:

- сторони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі (ч. 5 ст. 47 КАС України);

- особа не може бути представником, якщо вона є чи була медіатором під час проведення медіації щодо спору, пов'язаного із справою, що розглядається в суді (ч. 3 ст. 58 КАС України);

- не можуть бути допитані як свідки особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням послуг медіації під час проведення позасудового врегулювання спору (п. 2 ч. 1 ст. 66 КАС України);

- проведення медіації не впливає на перебіг строку звернення до адміністративного суду (ч. 6 ст. 122 КАС України);

- у підготовчому засіданні суд з'ясовує чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України);

- суд може оголосити перерву у підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема, у випадку якщо сторони домовилися провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (п. 5 ч. 6 ст. 181 КАС України);

- суд зупиняє провадження у справі в разі звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення, у тому числі шляхом медіації (п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України) [7].

Згідно з вищезазначеними положеннями вважаємо, що законодавцем були враховані усі аспекти адміністративного процесу, за якими особи можуть досягти згоди у врегулюванні спору на будь-якому етапі судового процесу, як до початку судового засідання, так і безпосередньо до винесення офіційного рішення суду по справі. Також було враховано конфіденційність діяльності медіаторів, неприпустимість залучення медіатора досудового засідання у вигляді представника однієї з сторін, можливість

залучення суддів до медіаційної процедури та призупинення справи на будь-якому етапі при домовленості сторін проведення процедури медіації, як засобу врегулювання спору.

Усі розглянуті вище положення зазнали змін у зв'язку з прийняттям 16 листопада 2021 р. Закону України «Про медіацію» (далі – Закон) розділом IV. «Прикінцеві та перехідні положення» якого були внесені зміни до багатьох законодавчих актів України в різних галузях процесуального права. В самому Законі містяться такі положення, як: принципи медіації; статус медіатора (вимоги до медіатора, підготовка медіаторів, права та обов'язки медіатора, норми професійної етики медіатора, реєстри медіаторів, відповідальність медіатора); проведення медіації (підготовка до медіації, порядок проведення медіації та підстави її припинення, права та обов'язки сторін медіації, зміст договору та угоди проведення медіації) [8].

Отже, прийняття Закону України «Про медіацію» стало потужним поштовхом до розвитку процедури медіації в процесуальному праві України, проте даний Закон є зовсім новітньою інституцією, з елементами старих процедур врегулювання спорів, яка буде корегуватися на протязі наступних років за допомогою досліджень науковців та законотворців. Також, такий інститут як медіація є новим в нашому суспільстві, відповідно до чого багато осіб навіть не розуміють самого поняття «медіація», не кажучи вже про його переваги у сучасному процесі. Вирішенням цієї проблеми може стати поширення в суспільстві, а саме в засобах масової інформації, переваг застосування процедури медіації для врегулювання спорів з дії чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що також дозволить зняти завантаженість з адміністративної судової системи.

Болючим питанням сьогодення залишається також виконання рішень, яке прийняте сторонами при вирішенні спору із залученням медіатора. Досі не існує належного механізму дії для осіб спору, якщо одна з них не виконали умови за підсумками досудового розгляду справи то він може знову звернутися до суду. Тому, пропонуємо доповнити Закон України «Про медіацію» ст. 22. Відповідальність сторін, за якою невиконання умов за підсумками досудового розгляду справи буде вважатися обтяжуючою обставиною. В адміністративному процесі можна доповнити ст. 35 Кодексу України про адміністративні правопорушення новим пунктом 7) «навмисне невиконання рішення, яке прийняте сторонами при вирішенні спору із залученням медіатора».

Нормативно-правова база застосування процедури медіації для врегулювання спорів в адміністративному процесі України вже сформована, і переважно її норми закріплені в таких актах, як Конституція України, Кодекс адміністративного судочинства України, Закон України «Про медіацію» тощо. Але, на сьогоднішній день існує

необхідність в доопрацюванні окремих положень нормативно-правової бази в адміністративному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / за ред. В. Д. Гончаренка, уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький. 3-тє вид., перероб. Київ, 2003. 347 с.
2. Аракелян Р. Генезис інституту медіації в кримінальних справах на теренах сучасної України. Юридичний вісник. Київ, 2015. С. 272-279.
3. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. Львів: Світ, 1990. 388 с.
4. Безхлібна Н. Медіація: європейський досвід і українські реалії. Офіційний вебсайт «Юридична Газета online». URL : <https://bit.ly/3t3PUCS> (дата звернення : 01.05.2022).
5. Кірдан О. Поняття «медіація» та підходи до його трактування у сучасному науковому дискурсі. Педагогічний часопис Волині. Умань, 2019. № 2(13). С. 12-20.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://bit.ly/3POqjaI> (дата звернення : 02.05.2022).
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення : 01.01.2022. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення : 02.05.2022).
8. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2022. № 7. Ст. 51. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення : 03.05.2022).